

är en reifierad struktur vars "förtingligande" är avhängigt dess *grad* av autonomi. Varga menar att det därmed blir viktigt för rätts-sociologin att belysa "vardagsverklighetens processliknande karaktär".

För den som är intresserad av förhållandet mellan autonom rätt och responsiv rätt, eller vill bemöta Luhmanns teori om självreglerande system, eller erhålla en "ontologisk" bakgrund till Hydéns modell om skillnaden mellan rättslig nivå och verklighetsnivå, anser recensenten att Vargas bok om Lukács syn på rätten är en källa till kunskap.

Bo Carlsson

Johannes Weiss
WEBER AND THE
MARXIST WORLD
 Pp 206
 London: Routledge & Kegan
 Paul 1986

Det tycks finnas ett outtömligt behov av att analysera sambandet mellan Marx' samhällsteori och Webers sociologi, och därmed påvisa likheter respektive skillnader i deras tänkesätt. Det finns bl a de som uppfattat den kritiska teorin som en syntes mellan Marx och Weber. Riktigt så enkelt är det inte – det finns även de som betraktar den kritiska teorin som en syntes mellan Marx och Freud.

Sven Eliäson har i sin avhandling, *Bilden av Max Weber*, kritiserat det slagordsmässiga bruket att sammanföra Marx och Weber. Han är av den uppfattningen att sambandet är betydligt blygsammare än vad man i allmänhet föreställer sig. Eliäson

skriver: "Den viktigaste *skillnaden* mellan Marx och Weber är enligt min åsikt att Weber när allt kommer omkring representerar en högre vetenskaplig utvecklingsnivå än vad Marx rimligen kunde göra, med all respekt."

Att en hel del marxister förnekar ett eventuellt samband är inte förvånande. Max Weber framställs ofta av marxister som den borgerliga sociologins främsta talesman, och därmed automatiskt som anti-marxist. Denna ståndpunkt är inte märklig. Webers livssyn bygger dels på det borgerliga analytiska förnuftets gränsdragning mellan fakta och värde, vetenskap och politik; och dels på den *ontologiska* individualismen, d v s allt som existerar är av individuell natur. Enligt marxismen, som har sina rötter i det "totala" förnuftet, innebär det borgerliga förnuftet en uppsplittring av tillvaron.

Johannes Weiss hävdar i sin nyligen översatta bok, *Das Werk Max Weber in der marxistischen Rezeption und Kritik* (1981), att denna något rigida uppfattning ibland har sin upprinnelse i rena missförstånd, men att det ofta rör sig om en dogmatisk ovilja att på ett mer djupgående sätt analysera Webers brister och förtjänster. Weiss är av den bestämda uppfattningen att trots de uppenbara skillnaderna mellan Marx och Weber, skulle en marxistisk analys och ett "införlivande" av Webers metodologiska ståndpunkter vara till gagn då det gäller den fortsatta utvecklingen av den marxistiska forskningstraditionen.

Weiss bok har till syfte att belysa den marxistiska kritiken av Weber. Det är den östeuropeiska varianten av marxism som Weiss ingående studerar. Dessutom klar-

gör boken Webers begreppsbildning i de fall det berör Webers kritik av marxismen. (Det bör i detta sammanhang poängteras att Webers syn på Marx är mer präglad av samtidens marxism, än på en djupgående läsning av Marx' verk.) Till sist vill Weiss påvisa möjligheten till en adekvat marxistisk *självreflektion*. en självkritik som bl a tar hjälp av Webers begrepp "meningsskapande social handling". Det är framför allt den sista aspekten som gör boken intressant.

Räknar man bort den gedigna notapparaten och den otroligt omfattandereferenslitteraturen innehåller boken 140 sidor. Att Weiss i det närmaste hinner uttömma ämnet och samtidigt förse läsaren med en ofantlig mängd, mer eller mindre kända, ryska och östtyska marxister, är ett märkligt konststycke. Ett dylikt arbete borde framstå som yligt – men så är inte fallet. Snarare tvärtom. Till vissa delar rör det sig om en veritabel intellektuell hjärngymnastik.

När det gäller den mer rigida och dogmatiska kritiken av Weber ämnar jag inte uppehålla mig någon längre tid vid deras argument, eller vid Weiss bemötande av argumenten. Ärligt talat tycker jag att Weiss slår in öppna dörrar! De vanligtvis förekommande epiteten i den dogmatiska kritiken av Webers epistemologi är: "subjektivism", "subjektiv idealism", "positivism", "nihilism" och "agnosticism".

Den mer initierade och inträngande kritiken kommer, enligt Weiss, i det närmaste enbart från Alexander Neusychin och Georg Lukács. Tyvärr är det väldigt få som är bekanta med Neusychins arbete – till den kategorin hör recensenten. Däremot har Lukács' kritik haft avgjort större betydelse.

Lukács hävdar att Webers sociologi är ren *formalism* med kantianska förtecken. Han menar att, som sociologiska substitut för den ursprungliga kapitalackumulatio- nen uppställs en mängd nya hypoteser och idealtyper, som i Webers fall är kalkerade på "rational economic man". Detta innebär, menar Lukács, att rationaliseringen av det ekonomiska livet framstår som kapitalismens *väsen*. Det faktum att arbetaren är skild från produktionsmedlen spelar dock en viktig roll i Webers sociologi. Det erkänner Lukács, men han hävdar, att trots denna insikt förblir kapitalismens avgörande kännetecken för Weber dess rationalitet, dess instrumentellt rationella handlande. Lukács är av den åsikten att resonemanget bakom Webers idealtyp leder till att kapitalismens ekonomi ställs på huvudet på så sätt att ett "vulgariserande" ytfenomen övertar den primära rollen då det gäller produktivkrafternas utveckling. Detta i sin tur innebär att den *kapitalistiska* instrumentella rationaliteten framstår som bestämd av "ödet". I ljuset av Lukács' kritik antar Webers "formalistiska" sociologi en idealistisk skepnad.

Weiss är av den uppfattningen att det är en *idealism* som har sina förtjänster. Han menar att Webers sociologi trots allt är en utveckling från metafysiska problemställningar till pragmatisk kunskapsproduktion.

Weiss poängterar att Weber tillhörde nykantianismen, vilket gjorde honom resistent mot alla former av holism. Han ifrågasatte därmed det "totala" förnuftet och betraktade det som ett ouppnåeligt "mål". I stället ägnar sig den nykantianska traditionen åt att frambringa *test-*

bara påstående om den sociala verkligheten, med hjälp av idealtyper som t ex Webers "rational economic man".

Även Webers åtskillnad mellan empirisk kunskap och värdeomdömen har, enligt Weiss, betydelse för Webers uppfattning om marxismen. Weber hävdar att det är felaktigt att dra någon slutsats om något värde ur ett faktum. Likaså är det fel att bestämma ett skeendes *faktiska* karaktär med hänvisning till dess *önskvärdhet*. Denna distinktion är riktad mot "värdeobjektivistiska" naturrättstänkare och "värdeobjektivistiska" marxister.

Weber är med andra ord av den uppfattningen att det aldrig kan vara en empirisk vetenskaps uppgift att fastställa bindande normer. Weiss är av den uppfattningen att varken Webers värdenutralitet eller marxismens värdeobjektivism är någon lösning på denna frågeställning. Han hänvisar vagt till Habermas' teori om kommunikativt handlande. Vad han förmodligen åsyftar är Habermas' "rationella konsensus".

Den marxism som Weiss behandlar i sin bok är en vetenskap som bygger mer på Engels' dialektiska materialism än på Marx' historiska materialism, och som därmed vilar på strikt naturvetenskaplig metod. Engels' materialism präglas mer av den industriella revolutionen än av den franska revolutionen. Socialismen framstår som mer avhängig *determinerande* lagbundenheter än av människans handlingar och meningsskapande verksamhet. Det är denna marxism Weber är bekant med, och som han kritiserar för att bedriva begreppsreifikation genom sin lagsökande aktivitet.

Weber var främmande för strukturella tendenser. Det finns enligt honom, inte någon "renodlad" kausal förklaringsmodell. Weber var av åsikten att utpräglade makroforeteelser som "klass" och "kollektiv", endast är att se som resultatet av människors sociala handlande. När det gäller kollektiven kan de betraktas som resultat av eller organisationsformer för individens handlingar. Visserligen har kollektiven mål och handlingar, men enligt Weber, kan "deras mål och handlingar inte förstås annat än utifrån individernas handlingar, då de orienterar sig inom kollektivet". Kollektiva "rörelser" kan ses som *sociala relationer* som etableras och manifesterar sig i en ständigt pågående *process*, "vari individerna orienterar sig efter varandras handlande". De samhällsvetenskapliga undersökningarna måste vara *subjektinriktade*.

När det gäller studiet av "sociala formationer", till skillnad från studiet av "organismer", har enligt Weber, samhällsvetenskapen "möjlighet att gå längre än till blotta konstaterandet av samband och likformigheter". Weber manar att till skillnad från naturvetenskapen kan samhällsvetenskapen *förstå* och tolka individernas sociala handlande. Det är med andra ord människornas meningsskapande aktivitet och sociala handlande som utgör samhällsvetenskapens studieobjekt. Att förstå *meningen* i ett handlande är för Weber en fråga om att konstatera aktörens *motiv*.

Weiss hävdar att det är på den här punkten Weber kan ha betydelse för den marxistiska empiriska forskningen. Weiss poängterar att det är även en av Marx' grundläggande ståndpunkter att männi-

skoma ger mening åt tillvaron genom socialt handlande. Vetenskapen på Marx' tid var dock inte "mogen" den *metodstrid* som Weber kom att delta i, som försvarare av förståelsesociologin.

Marx' uppfattning tar sig bl a uttryck i *Teser om Feuerbach*, där han kritiserar materialismen för att inte betrakta verkligheten utifrån dess subjektiva sida; som *sensuous human activity*. Det är Marx' uppfattning att denna *aktiva* sida däremot studeras av idealismen – men endast abstrakt.

Avslutningsvis kan det sägas att det är Weiss' uppfattning att marxismen – den han studerat – har mycket att vinna på att mer djup-

gående analysera de metodologiska utgångspunkterna bakom Webers begrepp "socialt handlande". Det bör vara den marxistiska empiriska forskningens uppgift att konkret studera människornas meningsskapande verksamhet och socialt handlande.

Efter att ha läst klart Weiss' bok och lagt den på hyllan, kommer jag osökt att tänka på ett citat hämtat från Trotskij: "Det är som om man fördes in i ett hus genom skorstenen och när man väl var inne såg att det fanns en dörr och att det hade varit mycket lättare att komma in den vägen".

Bo Carlsson